

14.10.2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

VN/30163/2023

[Lausunto annettu lausuntopalvelussa]

Visio on kulttuuripoliittinen tavoitetila 2040-luvulla: 2040-luvulla kulttuuri on Suomea vahvistava ja yhdistävä voima, joka inspiroi rakentamaan kestävämpää, elinvoimaisempaa ja inhimillisempää tulevaisuutta. Onnistuneen kulttuuri- ja elinkeinopolitiikan seurauksena ihmisten kokema osallisuus ja merkityksellisyys tuottavat laaja-alaista sivistystä, hyvinvointia sekä yhteiskunnallista ja taloudellista arvoa. Visio löytyy selontekoluonnoksen sivulta 19.

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?

Kyllä / En. Jos ette, kuvailkaa mahdolliset muutostarpeet.

Kyllä

En

Tavoitteet

Pitkän aikavälin kulttuuripolitiikka Suomessa perustuu neljään tavoitteeseen:

Kulttuuri on muutosvoima

Kulttuurin tekijät ja sisällöt avainasemassa

Kulttuuri on jokaisenoikeus

Kansainvälinen vaikuttavuus syntyy kulttuurista

Tavoitteet ja niiden kuvaukset löytyvät tarkemmin selontekoluonnoksen sivulta 19-20.

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

Kyllä, tavoitteet vastaavat omaa näkemystäni

En, tavoitteet eivät vastaa omaa näkemystäni

Toimenpide-ehdotukset

Selontekoluonnoksessa ehdotetaan yhdeksää toimenpidekokonaisuutta. Toimenpiteet tavoitteisiin pääsemiseksi kuvailuineen löytyvät selontekoluonnoksen sivuilta 21-31.

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi

Toimenpide-ehdotukset:

Suomeen tulisi luoda mediapoliittinen ohjelma. Sen avulla voisimme tarkastella media-alaan vaikuttavia asioita kokonaisuutena sekä Suomessa että kansainvälisesti. Päätöksentekorajat ylittävän yhteisen mediapolitiikan avulla pääsisimme tarkastelemaan mediaa kansalaisen näkökulmasta. Mediapoliittisen ohjelman avulla voidaan tarvittaessa luoda Pohjoismaiden tasoa vastaava mediatukijärjestelmän, jonka painopisteenä on sisällön tekeminen ja pyrkimyksenä sivistyksen lisääminen ja lukutaitoisen väestön kehittäminen. Mediapoliittinen ohjelma on myös konkreettinen keino kaikenikäisten kansalaisten medialukutaidon parantamiseen.

Kulttuurinen huoltovarmuus edellyttää laaja-alaista ja demokraattista mediaa. Osa tätä ovat esimerkiksi kulttuurilehdet, joilla on oleellinen merkitys keskustelun avaajana ja taidejournalismin monipuolistajana, ja siksi niiden tukitasoa tulee kasvattaa ja tukimuotoja kehittää.

Journalistiliitto pitää järkevänä tavoitetta vahvistaa lasten ja nuorten luku-, kieli- ja mediataitoja. Yksi keskeinen toimenpide tämän toteuttamiseksi on laskea kirjojen ja lehtien arvonlisäverokanta nolnaan.

On kuitenkin tärkeää huomata, että mediataitojen kehittämistä tarvitaan myös koko väestötasolla. Siksi Journalistiliitto pitää tähdellisenä luonnoksen kohtaa (s. 23), jossa todetaan: "Panostetaan kaikenikäisten hyvän medialukutaidon ja digitaalisen informaatiolukutaidon ylläpitämiseen mediaympäristön muutosten, tekoälyn lisääntyvän käytön ja turvallisuusympäristön muutosten myötä, jotta taataan ihmisten henkilökohtainen hyvinvointi, kansallinen resilienssi sekä turvallisuus ja demokratiakehitys."

Journalistiliiton näkökulmasta mediataitoja ja medialukutaitoa ei kehitetä yksinomaan mediakasvatuksella, vaan myös turvaamalla laadukkaan median toimintaedellytykset. Lisäksi Journalistiliitto kannustaa pohtimaan, millaisin toimin yhteiskunnassa ehkäistään disinformaation ja misinformaation ja esimerkiksi valtiollisten vaikutusyritysten kielteisiä seurauksia. Journalistiliitto on jo aiemmin eri yhteyksissä mm. lausueessaan luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista (Diaarinumero VN/30737/2022), tuonut ilmi, että medianlukutaito on osa disinformaation torjuntaa. Siksi disinformaation torjunnassa on ensiarvoisen tärkeää huolehtia siitä, että jokainen kansalainen erottaa journalismin muusta viestinnästä. Tiedon luotettavuuden tunnistaminen pitäisi olla huoltovarmuuteen liittyvän mediakasvatustyön ydintä.

Lahjoitusten verovähennysoikeuden osalta on pidettävä huolta siitä, ettei kulloinenkin hallitus erikseen poliittisesti määrittele mitkä alat pääsevät verovähennysoikeuden piiriin.

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

Edustamme noin 14 000 jäsentä, jotka tekevät työtä mm. lehdistössä, kustannusalalla ja elokuva- ja tv-alalla, niin Ylellä, itsenäisissä tuotantoyhtiöissä kuin MTV:llä. Jäsenemme työskentelevät niin työsuhteissa kuin freelancereina. Annamme mielellään lisää tietoa edustamiemme alojen tekijöiden työntekeemisestä, asemasta sekä tarjoamme asiantuntemusta media- ja kulttuuripolitiikkaan.

Tiivistelmä näkemyksistänne

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Toimenpidekokonaisuuksien osalta nostamme esille myös seuraavan toimenpide-ehdotuksen "Kulttuurin tekijät avainasemassa". Sen osalta tuomme esille seuraavia toimenpide-ehdotuksia:

Kiitämme, että tekijät on nostettu selonteossa avainasemaan. Selonteko ei kuitenkaan huomioi hallitusohjelman työelämä- ja sosiaaliturvatoimien heikentävää vaikutusta kulttuurialan pätkätoissä työllistyvien ansioihin ja asemaan. Kulttuuriala ja sen tekijät tarvitsevat pitkäaikaisen näkymän rahoitukseen ja sen jatkuvuuteen. Rahoituksen ailahtelevaisuus ja siitä leikkaaminen, vaikuttavat heikentävästi tekijöiden asemaan ja mahdollisuuksiin luoda kulttuuria.

Kulttuurialan tekijöissä on myös huomattavasti itsensätyöllistäjiä. EU-komissio on antanut syksyllä 2022 suuntaviivat itsensätyöllistäjien kollektiivisesta neuvotteluoikeudesta. Varmistamalla, että neuvotteluoikeus toteutuu myös Suomessa, voidaan vaikuttaa kulttuurialan itsensätyöllistäjien toimeentuloon ja asemaan työmarkkinoilla.

Ei-vakituisten ja kokoaikaisten palkkatyösuhteiden ongelmia voidaan korjata mm. lyhentämällä työssäoloa, jotta myös pätkätoissä työllistyvät pääsevät helpommin työssäoloehdon piiriin. Lisäksi työttömyyspäivärahan suojaosa tulisi palauttaa, koska siitä luopuminen on vaikuttanut erityisesti heihin, jotka työskentelevät aloilla, joissa työ on tyypillisesti osa-aikaista tai keikkaluonteista, ja joissa toimeentuloa täydennetään sovitellulla työttömyysetuudella. Lisäksi työttömyysturvalainsäädäntöä ja -käytäntöjä on selkeytettävä edelleen niin, että työvoimapoliittisten edellytysten arviointi tapahtuu yhdenmukaisesti ja ennakoitavasti ympäri maata.

Tekijät ovat edelleen neuvotteluissa heikommassa asemassa ja nykyistä tekijänoikeuslainsäädäntöä tulee kehittää edelleen. Tekijänoikeuslain muutoksien vaikutuksia tulisi seurata, sillä muutokset eivät automaattisesti lisää avoimutta tai paranna tekijöiden neuvotteluasemaa, kun tekijät sopivat tekijänoikeuksiensa luovuttamisesta ja siitä maksettavista korvauksesta. Muutoksien tulisi lisätä tekijöille tulevia korvauksia.

Sisällöntekijöiden asemaan ja luoviin aloihin vaikuttavat EU-direktiivit on toteutettava Suomessa niin, että tekijän asemaa parannetaan nykyisestä.

Muut huomiot:

Luonnoksessa kulttuuripoliittiseksi selonteoksi ei ole lainkaan mainintaa Ylestä, vaikka Yle on merkittävä kulttuuri-instituutti. Jo lakisääteisesti Ylen tehtävänä on tuottaa, luoda, kehittää ja säilyttää kotimaista kulttuuria, taidetta ja virikkeellistä viihdettä sekä tukea suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimista, suvaitsevaisuutta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja kulttuurista moninaisuutta sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille. Journalistiliiton näkökulmasta näitä Ylen kulttuuritehtäviä on vaalittava ja tuettava. Yle on esimerkiksi keskeinen kotimaisen elokuvan rahoittaja, mikä valitettavan usein unohtuu Yleä koskevilla keskusteluilla.

Journalistiliitto muistuttaa, että myös kieliin ja suomen kieleen liittyvät kysymykset ovat keskeinen osa kulttuuripolitiikkaa. Siksi kulttuuripoliittisessa selonteossa tulisi viitata kansalliskielistrategian lisäksi myös oikeusministeriön teettämään selvitykseen suomen kielen tilasta. Selvityksen mukaan suomen kielen asema on hyvä, ja tätä asemaa tukee selvityksen mukaan riittävästi resursoitu Yleisradio. Kuten selvityksessä lisäksi todetaan, Yle esimerkiksi dokumentoi suomalaisen yhteiskunnan kehitystä ja arkistoi sen kaikille nähtäväksi. Lisäksi Ylellä on keskeinen rooli ruotsin kielen ja vähemmistökielten sekä monikielisyyden kannalta

Luonnoksessa kulttuuripoliittiseksi selonteoksi tuodaan esille kirja-alaa koskeva erillinen selvitys. Osana tätä selvitystä tulisi myös huomioida kirjojen arvonlisäverokanta ja sen vaikutus lukemiseen. Suomessa asuvilla ihmisillä tulee olla oikeus kohtuuhintaiseen lukemiseen. Lukutaidon ohella lukeminen tuottaa aktiivista osallistumista demokratiaan, työtilaisuuksia luovalle alalle ja tieteeseen, kulttuurista ymmärrystä ja hyvinvointia – ja viime kädessä jokaisen tarvitsemaa monipuolista sivistystä. Keinona lukemisen edistämiseen on lehtien ja kirjojen arvonlisävero laskeminen nolnaan.

Haluamme vielä painottaa, että selonteossa jo huomioitu av-alan tuotantokannustin tarvitsee ennen kaikkea jatkuvuutta ja ennakoitavuutta pidemmälle tulevaan, jotta panostukset eivät valu hukkaan ja av-ala voi kehittyä ja työllistää sekä suoraan alan työntekijöitä että alihankintapalvelujen kautta ihmisiä. Av-kannustimen myötä Suomi on noussut myös yhdeksi vaihtoehdoksi kansainvälisten tuotantojen kuvausmaana muiden kannustinmaiden rinnalle. Kannustin on ennen kaikkea investointi ei kuluerä, koska se maksetaan todennettuja kustannuksia vastaan. Pidämme tärkeänä, että hallitus vie eteenpäin yhdistelmävakuutuksen käyttöönottoa.

Selonteon johdannon mukaan sen "päämääränä on olla selkeä ja ymmärrettävä". Päämäärä on hyvä ja tärkeä, mutta selonteko on varsin kapulakielinen ja jopa vaikeaselkoinen. Siinä kuvataan kulttuuria ja kulttuurialaa käsittein ja ilmaisin, joista kulttuurialan toimijat eivät välttämättä tunnista itseään. Voisikin olla mielekästä vähintäänkin avata sellaisia hankalia käsitteitä kuin arvoketju ja poikkisektoriaalinen.

Jotta kulttuuripolittinen selonteko on aidosti vaikuttava, siihen tulisi sitoutua myös poliittisesti.

Suomen Journalistiliitto

Hanne Aho

Puheenjohtaja

Marika Väisänen

Työehtoasiantuntija